

## Şeirinə Sultan Abdülazizin mahnı bəstələdiyi şair – Feyzi Əfəndi Təbrizi

**Fikrət Süleymanoglu**  
Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru  
AMEA Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu  
E-mail: fikret55@mail.ru

**Annotasiya.** Uzun illər boyu fərqli səbəblərdən qonşu ölkələrə mühacirət etmiş çoxsaylı Cənubi Azərbaycan yazarlarının bəziləri də Türkiyədə yerləşmiş, yaradıcılıqlarına burada davam etmişlər. Onlardan biri də Osmanlı ədəbi dairələrində “Muallim Feyzi” və “Acem Feyzi Bey”, İranda isə “Sərabi Təbrizi” təxəllüsü ilə tanınan Əhməd Feyzi Əfəndi Təbrizidir. O, klassik türk ədəbiyyatında istedadlı şair, yazar, tərcüməçi və lüğətçi kimi şöhrət tapmış, XIX əsr Osmanlı mərsiyə şeirinin əsas simalarından biri kimi qəbul edilmişdir.

Feyzi Əfəndinin həyat yolu, pedaqoji fəaliyyəti və ədəbi yaradıcılığı barədə Türkiyə və İranda bir sıra dəyərli araşdırmalar dərc olunmuşdur. Bu baxımdan M.K.İnal, G.Çetinkaya, C.Çiftçi, S.Türkoğlu, Ş.Yerdemir, M.Baharlı və H.Yekbaşın işləri xüsusilə diqqəti cəlb edir. Azərbaycanlı ədəbiyyatşünas professor V.Musalının 2021-ci ildə Türkiyədə işıq üzü görmüş “Son Dönem Osmanlı İstanbulunda Azerbaycanlı Bir Aydın: Muallim Feyzi Efendi” adlı məqaləsi isə əhatəliliyi ilə seçilir. Lakin bu da qeyd olunmalıdır ki, Təbrizli intellektual Feyzi Əfəndi haqqında yeni akademik araşdırmalara, onun tanınılmasına Azərbaycanda da ehtiyac var.

Məqalədə Feyzi Əfəndinin həyat yolu və poetik irsi mövcud qaynaqlar əsasında müasir paradigmlər baxımından yenidən nəzərdən keçirilir.

**Açar sözlər:** Cənubi Azərbaycan ədəbiyyatı, Feyzi Əfəndi Təbrizi, Osmanlı ədəbi mühiti, Sutan Abdülaziz bəstələri

**Məqalə tarixçəsi:** göndərilib – 16.01.2026; qəbul edilib – 26.01.2026

## Feyzi Efendi Tabrizi – A poet to whose poems Sultan Abdulaziz wrote a song

**Fikrət Süleymanoglu**  
Doctor of Philosophy in Philology  
Institute of Literature named after Nizami Ganjavi of ANAS  
E-mail: fikret55@mail.ru

**Abstract.** Some of the many South Azerbaijani writers who emigrated to neighboring countries for various reasons settled in Turkey and continued their work there. One of them is Ahmed Feyzi Efendi Tabrizi, known in Ottoman literary circles under the pseudonyms “Muallim Feyzi” and “Ajem Feyzi Bey” and in Iran under the pseudonym “Sarabi Tabrizi”. He became renowned as a talented poet, writer, translator, and lexicographer of classical Turkish literature and is considered one of the leading figures in 19th-century Ottoman lament poetry.

A number of valuable studies devoted to the life, teaching, and literary work of Feyzi Efendi have been published in Turkey and Iran. In this regard, the works of M.K.Inal, G.Chetinkaya, J.Chiftchi, S.Turkoglu, Sh.Yerdemir, M.Baharli, and H.Yekbash are particularly noteworthy. Azerbaijani literary scholar Professor V.Musali's article, “An Azerbaijani Intellectual in Late Ottoman Istanbul: Teacher Feyzi Efendi” published in Turkey in 2021, stands out for its comprehensiveness. However, the need for new academic research on the Tabriz intellectual Feyzi Efendi and his popularization in Azerbaijan should also be noted.

The article examines Feyzi Efendi's life and poetic legacy from the perspective of contemporary paradigms, drawing on existing sources.

**Keywords:** South Azerbaijani literature, Feyzi Efendi Tabrizi, Ottoman literary environment, songs by Sutan Abdulaziz

**Article history:** received – 16.01.2026; accepted – 26.01.2026

### Giriş / Introduction

Əsl adı Əhməd olan Feyzi Əfəndi 1842-ci ildə Təbriz və Sərab arasında indiki Bostanabad (Ucan) şəhristanının Türkəmpur kəndində bölgənin tanınmış üləmalarından Molla Əsədin ailəsində dünyaya gəlmiş, ilk təhsilini atasından almış, fars və ərəb dillərinə yiyələnmişdir. 1859-cu ildə İran dindar gənclərinin daha çox üz tutduğu universitet statusunda olan Nəcəf darül-fünuna daxil olmuş, təhsilini başa vurduqdan sonra Məkkəyə həccə, oradan da din və dil biliklərini daha da təkmilləşdirmək üçün Misirin məşhur *Əl-Əzhər Universitinə* getmişdir. Bir müddət sonra burada Osmanlı dövlətinin ilk maarif naziri Abdurrahman Sami Paşa (1794-1882) ilə tanış olmuşdur. Dövrünün tanınmış intellektuallarından olan paşa ilə tanışlıq onun həyatında köklü dönüş nöqtəsi olmuşdur. Paşanın təklifi və himayədarlığı ilə Əhməd İstanbula köçərək Osmanlı vətəndaşlığı almış, mürşidi olduğu İranlı Mirzə Safanın istəyi ilə dövlət qulluğuna girmişdir. Amasiya və İstanbulda məmur, paytaxtın *Mirgün Mektebi*, *Robert Koleji* və *Galatasaray Mekteb-i Sultanisi* kimi məşhur təhsil ocaqlarında uzun illər boyu fars dili və ədəbiyyatını tədris etmişdir. O, ərəb, fars, osmanlı dilləri ilə yanaşı fransız dilini də yüksək səviyyədə mənimsəmiş, özünə və sözünə qiymət verilən seçkin ziyalılardan biri olmuşdur.

Əhməd Feyzi Əfəndi məşhur roman yazarı Ahmed Midhat Efendinin (1844-1912) *“Tercüman-ı Hakikat”* qəzetində, eləcə də *“Malumat”*, *“Şafak”*, *“Servet-i Fünun”*, *“Envâr-ı Zekâ”* və dövrün digər qəzet və jurnallarında *“Feyzi”*, *“Sürüş”*, *“Şirzad”* təxəllüsləri ilə çoxlu sayda məqalə, şeir, hekayə və fars ədəbiyyatından tərcümələr dərc etdirmişdir [7, s.425]. Ədibin *“Suz-u Güdaz”*, *“Vaveyla”*, *“Hayyam”*, *“Üsul-i farsî”*, *“Matem-name”* adlı kitabları nəşr edilmiş, *“Divan”*ı və bəzi əlyazmaları isə 1890-cı ildə Cihangirdə Karadut çeşməsindəki evində, sonra isə *Galatasaray Mekteb-i Sultanisində* baş verən yangınlar zamanı məhv olmuşdur.

Əhməd Feyzi Əfəndi bir sıra türk yazarlarının, o cümlədən *Galatasaray Mekteb-i Sultanisində* şagirdi olmuş, sonralar isə *“Servet-i Fünun”* (*“Edebiyat-ı Cedide”*) axınının aparıcı simalarından Təvfik Fikretin (1867-1915), eləcə də İsmail Hikmet Ertaylan (1889-1967) və Samipaşazadə Sezainin (1859-1936) mətbuata ayaq açmasına, əsərlərinin mətbuat orqanlarında dərc edilməsinə dəstək olmuşdur [7, s.425].

Qaynaqlarda adı daim ehtiramla yad edilən Muallim Feyzi Əfəndi 1910-cu il fevral ayının 27-də soyuqdaymadan 68 yaşında vəfat etmiş, İstanbulun Üsküdar bölgəsindəki Seyyid Əhməd Dərəsi qəbristanında dəfn olunmuşdur\*. Ömrü boyu islami dəyərlərə səmimi-qəlbdən sahib çıxan və onların qorunub saxlanması, gələcək nəsillərə doğru-düzgün aşılması üçün yorulmadan çalışan ədibin ölümündən öncə qələmə aldığı son şeirindəki bu misralar diqqəti daha çox cəlb edir:

*Geldim kapuna Yarab, elim boş, yüzüm siyah,  
İsyanıma ceza olaraq koğma, etme dur.*

\* Araşdırmaçı Cemil Çiftçi bütün cəhdlərinə baxmayaraq ədibin kol-koslar arasında itmiş məzarını tapa bilmədiyini qeyd edir [8, s.14].

*Nefse uyub da olmıyackdım günahkar!*

*“La taknatu”\* bu hale beni eyledi cesur.* [8, s.13]

Amma Feyzi Əfəndinin keşməkeşli həyat yolu və ədəbi irsi ilə ilkin tanışlıq belə, onun millət və ümmət qarşısında üzünün nə qədər ağ olduğunu, son mənzilə əlinin nə qədər dolu getdiyini aydın göstərir.

Qaynaqların bidirdiyinə görə *Robert Kolejində* müəllim işləyərkən 1877-ci ildə ona amerikalıların İslam dini əleyhinə yazdıqları kitabların türkcəyə tərcüməsi təklif olunmuş, lakin o bu təklifi qətiyyətlə rədd edib vəzifəsindən istefa vermişdir [7, s.425]. Çünki o, hələ gənc yaşlarından milli-mənəvi dəyərlərin heç nə qarşılığında satılmayacağına qərar vermiş və bunu şagirdlərinə də aşıl原因an əsl ziyalı idi. Bəlkə də elə buna görə biz onun:

*Əzab-i qəbri şətarətlə atlatır Feyzi,*

*O dəm ki, baş ucuna Al-i Mustafa gəlir.* [9, s.172]

– misralarının yaşadığı ömrü düzgün başa vurduğuna əminliyinin təsdiqi kimi baxırıq.

### Əsas hissə / Main part

Əhməd Feyzi Əfəndinin çoxşaxəli yaradıcılığı ədəbiyyatşünaslıq, poeziya, nəsr, tərcüməçilik və pedaqoji dilçilik kimi fərqli sahələri əhatə edir. Onun poetik yaradıcılığa nə zaman başladığı, ilk şeirini nə vaxt yazdığı barədə qaynaqlarda dəqiq bir məlumata rast gəlinmir. Bu da məlumdur ki, o sonralar tanınmış diplomat olmuş oğlu Məhəmməd Səfa Feyziyə:

*Şaeirliyi etme arzu, saht,*

*Çün şaeir olur hemişə bed baht!*

– beyti ilə şairlikdən uzaq durmağı məsləhət görmüş, amma özü bu “mərz”dən son nəfəsinə qədər əl çəkməmişdir [4, s.238]. Əslində bu misralar Feyzi Əfəndinin bir qələm əhli olaraq özünün və şair həmkarlarının yaşadıkları fərqli məhrumiyyətlərin üzə vuran acı gerçəyi idi.

Feyzi Əfəndi mərsiyə, bahariyyə, cülusiyyə\*\* kimi müxtəlif ədəbi növlərdə əsərlər qələmə almış, şeirlərində gözəl, qəsidə, qitə kimi klassik nəzm şekillərindən istifadə etmişdir [12, s.474].

Türk klassik şeir ənənələrinə sdaqəti ilə tanınan Muallim Naci (1849-1893) dostu Feyzi Əfəndinin “*Hayyam*” adlı tərcümə kitabına yazdığı ön sözdə onu belə tərif edir:

*Feyziyə dense şair-i Feyyaz var yeri,*

*Feyz-aver-i cihan-ı edebdir eserleri,*

*Görseydi asrımızda gelip ol suhenveri,*

*Medhiyle şan verir idi iğraka Enveri.* [6, s.103]

Feyzi Əfəndinin şeirləri mövzu baxımından rəngarəng olsa da, onların arasında vətən həsrəti, sevgi və mərsiyə şeirləri diqqəti daha çox cəlb edir. Elə araşdırmalar da göstərir ki, Feyzi Əfəndiyə bir şair olaraq nüfuz qazandıran əsərlərinin çoxu da məhz bu məzmunadadır. Heç şübhəsiz ki, səbəbindən asılı olmayaraq vətəninə ayrı düşmüş insan üçün doğma yurd həsrəti təbii olaraq zaman ötdükcə sosial-iqtisadi və ideoloji müstəvidən daha çox psixoloji müstəviyə keçir. Bu ruhi durum hər bir şəxsə özünü fərqli formalarda büruzə verir. Şairlər isə özlərinin həsrət alovunu adətən şeirlə söndürməyə çalışırlar. Bu baxımdan ədibin həsrət dolu “*Vatan*” şeiri dövrünün oxucuları arasında daha məşhur olmuşdur:

---

\* *La taknatu* – “Allahın rəhmətindən ümidinizi kəsməyin” (Zümer Surəsi 53).

\*\* *Culus* – Padşahların taxta çıxdıkları zaman dağıtdıkları hədiyyə.

---

*Gurbete Kabe dahi olsa çevirməz yüzünü,  
Bula bilse vatanında kişi bir yar-ı vatan.*

*...Ölümün çaresi yok, ölmənin çaresi var;  
Kişiyi zinde-i cavid eder efkar-ı vatan. [3, 2018]*

Müasirləri Feyzi Əfəndinin uzun illər boyu vətəndən uzaqda – Osmanlı dilinin hakim olduğu İstanbul mühitində yaşayıb-yaratmasına baxmayaraq onun hələ də Azərbaycan ləhcəsinə yaxın bir dillə danışmasına diqqət yetirmişdilər. Tanınmış türk yazar və millət vəkili Ahmet Rasim (1865-1932) hətta onun şeirlərinin də Azərbaycan ağzı ilə yazıldığını bildirirdi [4, s.236]. Şair isə onun bu durumuna təəccüb edənlərə belə cavab verirdi:

*Dil benim, dide benim, girye benim, aşk benim,  
Neden ağır geliyor ağlayışım ağyare?! [10, s.123]*

Feyzi Əfəndi vətəndə – Cənubi Azərbaycanda baş verən hadisələrlə daim maraqlanır, onlara adekvat reaksiyalar verirdi. Bir çox aydınlar kimi o da, Məşrutə hərəkatının doğma yurdu azadlığa, inkişafa qovuşduracağına inanırdı. Lakin Məhəmmədli şah (1872-1925) hərəkatı qanla boğdu. Səttərxanın fəal tərəfdarı olan milli ziyalılarımızdan istedadlı şair və publisist Səid Səlmasinin (1887-1909) gənc yaşında şah irticaçıları tərəfindən qətlə yetirilməsi ilə bağlı Feyzi Əfəndinin “*Eşref*” qəzetində dərc etdirdiyi “*Seid Salmasi ağıtı*” [5] əslində bütün məşrutə şəhidlərinə həsr olunmuşdu:

*Şah-i gümrah, o bi iman cellad,  
Beydeq efraz-i ceyş-i hürriyyet.  
Süedanın emir-i valası,  
Can-i pejmürde peyker-i millet.  
Ruh-i İran Seid-i Salmasi,  
Qıydılar ol cevana, va esefa.  
Tir-i tedmir ile esakir-i Şah,  
Çox mudur işbu fitneden eceba?  
Sarsılırsa bu nilgun xergah,  
Qetli ta saldı ortaya şiven.  
Bu şəhid-i fezayil amuzun  
Qalmadı ferqi hiç Müherremden! [2, 2017]*

Feyzi Əfəndi İran şahını imansız cəllad adlandırmaqdan çəkinmir, gənc Səid Səlmasini isə şəhid hesab edirdi. Onun ölümünün Kərbala müsibətindən fərqli olmadığını bildirir və bundan sonra “*Milletin qelbidir ona medfen*” deyirdi.

O, “*Vatan Manzumesi*” adlı digər bir mənzuməsində isə vətənin haqqını qaytara bilməkdə aciz olduğunu etiraf edərək yazırdı:

*Vatan! Ey mader-i cemile-şiyem,  
Ne güzel tavr-ı dil-pesendin var.  
Hakkını acizem eda edemem,  
Seni izaza hazırım her bar. [9, s.961]*

Amma bütün bunlar heç də o anlama gəlmir ki, Feyzi Əfəndi İstanbulda Osmanlı vətəndaşlığını içdən mənimsəməmiş, türk mühitindən qopuq bir həyat yaşamışdır. Əksinə, o özünü həm də əsl bir türk vətənpərvəri kimi göstərmiş, yaradıcılığında və pedaqoji fəaliyyətində bunu açıqca nümayiş etdirmişdir. Bu baxımdan onun “*Ucanlı*” imzası ilə yazdığı “*Türk bahadırları*” adlı türküsünə baxmaq kifayətdir. 1897-ci ildə Osmanlı ordusunun yunan ordusunu darmadağın edib

Afinanın qapısına dayanması münasibətilə yazılmış bu əsər uzun müddət dillərdə əzbər olmuşdur. O, Osmanlı dilavərlərinə bölgədəki sivil türklərə qarşı qanlı qırğınlar törədib qaçan yunan əsgərlərini qovub yaxalamağı məsləhət görür:

*Hasmı durup beklemeye yok lüzum,  
Gösterelim hep bir uğurdan hücum,  
İşte pozuldu, kaçıyor hasm-i şum,  
Haydı yiyitler, çatalım düşmana,  
Tiğ-i şererbar atalım düşmana!*

– digər tərəfdən də qəvi düşməyə heç bir halda aman verməməyə çağırırdı:

*Düşman-i dunu edelim har-ü zar,  
Ta ecel ağuşuna etsin firar,  
Yurdunu viran, yuvasın tar-ü mar,  
Arş! Ey Osmanlı dilaverleri! [13]*

Şeirin sonunda o, həm də Sultan Abdülhamidə (1842-1918) sədaqətini izhar edir:

*Bak kaçıyor askeri, baştan başa,  
Velvele versen nola dağa, daşa,  
Padşehim, çok yaşa! Binler yaşa!  
Haydı yiyitler, çatalım düşmana,  
Tiğ-i şererbar atalım düşmana! [13]*

Feyzi Əfəndinin poetik yaradıcılığında onun lirik şeirlərinin ayrıca yeri var. Fərqli mətbuat orqanlarında dərc olunmuş bu əsərlərin bir hissəsi onun “Suz-u Güdaz” (“Yanıb yaxılma”) adlı kitabında toplanmışdır. 1892-ci ildə nəşr olunmuş həmin kitaba şairin 35 şeiri daxil edilmişdir [14, s.680]. Mahnı mətnləri kimi qələmə alınmış bu əsərlərin bəziləri nəinki dövrünün, hətta günümüzün populyar mahnıları arasında yer alır. Məsələn, şairin “Bi-huzurum nale-i mürğ-i dil-i divaneden” adlı şeirinə 32-ci Osmanlı sultanı Abdülazizin (1830-1876) mühəyyər məqamında yazdığı bəstə yaşının 150-dən artıq olmasına baxmayaraq indi də dillər əzbəridir:

*Bi -huzurum nale-i mürğ -i dil-i divaneden,  
Fark olunmaz cism-i bimarım bozulmuş laneden.  
Bunca derd-ü mihnet katlandığım aya neden,  
Terk-i can etsem de kurtulsam şu mihnethaneden.*  
*Başka bir alem gerektir gönlüme seyrən için,  
Mihnet-i dünya çekilmez doğrusu bir can için.  
Müptela-yı derd-i hicran olduğum canan için,  
Terk-i can etsem de kurtulsam şu mihnethaneden. [11]*

Onun “Gülşen-i Hüsnüə Kimler Varıyor” adlı şeirinə Rıfat Beyin (Sermüezzın Miralay) (1820-1888) bəstələdiyi mahnı Müzeyyen Sener, Sezen Aksu, Muazzez Abacı, Bülent Ersoy, Ajda Pekkan, Tarkan kimi böyük sənətkarların ifasında bu gün də yüz minlərlə tamaşaçı tərəfindən müxtəlif İnternet kanallarında həvəslə dinlənməkdədir:

*Gülşen-i kuyuna kimler varıyor?!  
Kim ayağın öperek yalvarıyor?  
Bağrımı şane gibi kim varıyor?  
Sevdiğim zülfünü kimler tarıyor?*

*Kime kaldı o nezaketli tenin?  
Kim öper daim o gonca dehenin?  
Hangi har örseliyor gül bedenin?  
Sevdiğim zülfünü kimler tarıyor?*

*Ah bu büktü belimi bar-ı firak!  
Ettiğin cürre vefaslığa bak!  
Severek, okşayarak, ağlayarak  
Sevdiğim zülfünü kimler tarıyor?* [9, s.961].

Tədqiqatçı V.Musalının qeydlərinə görə, şərq oxuduğunu heç kəsin görmədiyi Təvfik Fikret belə, Feyzi Əfəndinin şərqilərini, xüsusən də “*Gülşen-i Hüsnünə Kimlər Varıyor*” şərqisini həzin bir səslə oxumaqdan həzz almış.

Feyzi Əfəndinin “*Pa-busuna ermək üzere ey yar*” adlı şeirinə Hacı Arif Beyin (1831-1885), “*Almak dilersen bu dil-rübayı*” adlı şeirinə yenə də Rıfat Beyin bəstələdiyi mahnılar da hələ özlərinin sənət dəyərini qorumaqdadır.

Heç şübhəsiz ki, Feyzi Əfəndinin poetik irsində mərsiyələrin (ağıtların) də xüsusi yeri vardır. Ədibin mərsiyələrinin əksər hissəsi onun ilk dəfə 1872-ci ildə İstanbulda nəşr edilmiş “*Matemname*” və 1896-cı ildə nəşr olunmuş “*Vaveyla*” adlı kitablarında toplanmışdır. 42 vərəqdən ibarət “*Makel-i Hüseyini*” adlı əsəri isə Milli Kütüphanədə saxlanır [9, s.958]. Bu əsərlərdə on dörd İslam məsumu – Hz.Peygəmbər, Hz.Fatimə və imamlar böyük məhəbbətlə yad edilir. Ədibin mərsiyə yaradıcılığına bu gün də böyük maraq göstərən *Türkiye Caferileri Sitesi* araşdırmaçı Cemil Çiftçi tərəfindən böyük zəhmət bahasına hazırlanmış “*Matem-Name ve Vaveyla*” adlı mərsiyələr kitabını 2012-ci ildə Kevser Yayınlarında nəşr etdirmişdir. Həmin mərsiyələr öz populyarlığını türk ələvi toplumları arasında bu gün də qorumaqdadır.

A.Gölpınarlı ədibin yaradıcılığından bəhs edərkən Muallim Feyzinin mərsiyələrinin bənzərsiz olduğundan, türkcə mərsiyədə onun gerçəkdən də ən böyük ustad olduğundan bəhs edir [4, s.238].

Əlbəttə, İranda ülamə ailəsində dünyaya göz açıb bu mühitdə formalaşmaq təbii ki, onun dini tərqiət baxımından səmimi bir fikir adamı olmasında həlledici rol oynamışdır. Biz onun hətta Nəcəfdə ali dini təhsil aldıqdan sonra hansı səbəblərdən İstanbula – şiələrin qəbul etmədiyi xilafətin mərkəzinə getməsinin və bu dövlətin vətəndaşlığına keçib məmurluq etməsinin səbəblərini bilmirik. Ancaq həyatının hər bir dövründə, eləcə də əsərlərində Əhli-Beytə sarsımaz sadiqliyini asanlıqla görürük:

*Bizler Hüseyiniyüz ki beladan çekinmeyiz,  
Bilmez misin aceb ki anın Kerbelası var!* [8, s.41]

Feyzi Əfəndinin şagirdlərindən Abdulah “Akşam” qəzetində dərc edilmiş bir yazısında bunları qeyd edir: “...mərhum başqa bir yaradılışda şəxs idi. Özü şairdi və türk dili biliyi çox genişdi. Köhnə ədəbiyyata güclü meyli vardı və buna görə də yeni ədəbiyyatı sevmirdi. Hər dəfə Məhərrəm gələndə Kərbəla hadisəsi üçün mərsiyə hazırlayardı” [1, s.6].

*Düşdü Hüseyin atından sahra-yı Kerbelaya,  
Cibril, git haber ver Sultan-ı Enbiyaya!*

*Arz eyle, ya Muhammed, ey padişah-ı Levlak,  
Daman-ı sabrın olsun min-bad çak-ber-çak,  
Oğlun Hüseyne netdi gör bu guruh-ı na-pak,  
Nefrin ola bu kavm-i bi-şerm ü bi-hayaya!* [8, s.45]

Burada bir şeyi də qeyd etmək lazım gəlir ki, Feyzi Əfəndi 1860-cı ildən başlayaraq türk ədəbiyyat camiasında uzun illər boyu davam etmiş “Doğu-Batı mübahisələri”ndə daha çox orta

mövqe tutmuş, yeni ədəbi prosesdə keçmişlə əlaqəni üzmədən yeniləşməyi müdafiə edən şairlərin cərgəsində olmuşdur. Heç şübhəsiz ki, bu həm onun ilkin təhsil alıb formalaşdığı mühitə bağlılığı, həm də İstanbulda sonradan mənimsədiyi dəyərlərə sadiqliyi ilə əlaqədar idi.

### **Nəticə / Conclusion**

Əhməd Feyzi Əfəndi XIX əsrin sonu – XX əsrin əvvəlində klassik türk şeirinin parlaq simalarından biri olmuşdur. Onun Osmanlı türkcəsində müxtəlif mövzularda yazdığı və farscadan tərcümə etdiyi əsərlər İstanbul ədəbi dairələrində bir yazar olaraq ona böyük nüfuz və hörmət qazandırmış, əsərləri dövrün fərqli qəzet və dərgilərində dərc edilmiş, kitabları çap olunmuş, şeirlərinə dövrünün ən tanınmış bəstəçiləri mahnılar yazmışlar.

Feyzi Əfəndi türk cəfəri və ələvi toplumları arasında geniş yayılmış, bu gün də qiymətləndirilən mərsiyələri (ağıtları) ilə də məşhurdur. O, 1860-cı illərdən sonra ədəbiyyat camiasında başlayan və uzun müddət davam edən “Aruz-Hece” və “Yeni Lisan” mübahisələrində orta mövqe tutmuş, “Batıcı”lara yenini yaradarkən əsrlər boyu yaradılmış zəngin milli irsi gözərdi etməmələrini məsləhət görmüşdür.

Araşdırmalar göstərir ki, əsərlərini Osmanlı türkcəsində yazan Əhməd Feyzi Əfəndinin irsi Azərbaycanda indiyədək demək olar ki, öyrənilməmiş, hətta adı Cənubi Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi ilə bağlı nəşr edilən heç bir kitaba, dərsliyə daxil edilməmişdir. Halbuki onun həyatı, poetik yaradıcılığı, tərcüməçilik, lüğətçilik və pedaqoji fəaliyyəti dövrünün tanınmış intellektuallarından biri kimi, nəinki akademik səviyyədə öyrənilməyə, hətta müxtəlif platformalarda təbliğ olunmağa layiqdir.

### **Ədəbiyyat / References**

1. Abdullah. “Eski Bir İrfan Müessesesi: Galatasaray hatıraları”. Akşam gazetesi, 19 Temmuz 1934.
2. Baharlı M. Şair-i milli Muallim Feyzî Efendi. 2017, 5 iyun.
3. Baharlı M. 2018, 16 oktyabr. [https://sozumuz1.blogspot.com/2018/10/blog-post\\_16.html](https://sozumuz1.blogspot.com/2018/10/blog-post_16.html)
4. Baharlı M. Türkempürlü Muallim Feyzî Efendi. 2018, 24 Ağustos. [https://sozumuz1.blogspot.com/2018/08/blog-post\\_32.html](https://sozumuz1.blogspot.com/2018/08/blog-post_32.html)
5. Çelik A. Tanzimat’tan günümüze Türkiye’de Farsça öğretimi. (Tez No 217293). [Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi]. Yök Tez Merkezi. 2005. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
6. Çetinkaya G. Mu‘Allim Feyzî; hayati, eserleri ve farsça öğretimindeki yeri ve önemi. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1743594>
7. Cunbur, M. (hzl.) Son Asır Türk Şairleri. C. I. Ankara: AKM Yay. 1999.
8. Feyzi Efendi. Eşref qezetesi, 8 April I, sayı 4, sayfa 4, İstanbul. 1909.
9. Feyzi A. Hayyâm. İstanbul: Şirket-i Mürettibiyye Matbaası. 1886.
10. [https://sozumuz1.blogspot.com/2017/06/blog-post\\_5.html](https://sozumuz1.blogspot.com/2017/06/blog-post_5.html)
11. İnal İ.M.K. Son Asır Türk Şairleri C.I. İstanbul: Milli Eitim Basımevi. 1969.
12. Kaya B. Müəllim Feyzinin Tercüman-ı Hakikat Gazetesi'ndeki Bir Yazısı Üzerine . Korkut Ata Türkiyyət Araştırmaları Dergisi , 14 , 72-81. 2024. [https://www.researchgate.net/publication/378616100\\_Muallim\\_Feyzi'nin\\_Tercuman-i\\_Hakikat\\_Gazetesi'ndeki\\_Bir\\_Yazisi\\_UzerineOn\\_an\\_Article\\_of\\_Muallim\\_Fayzi\\_in\\_Tercuman-i\\_Hakikat\\_Newspaper](https://www.researchgate.net/publication/378616100_Muallim_Feyzi'nin_Tercuman-i_Hakikat_Gazetesi'ndeki_Bir_Yazisi_UzerineOn_an_Article_of_Muallim_Fayzi_in_Tercuman-i_Hakikat_Newspaper)
13. Muallim Feyzî. Sûz u Güdâz. İstanbul: Şirket-i Mürettibiyye Matbaası. 1303.
14. Muallim Feyzî. (hzl. Çiftçi, C.). Mâtem-Nâme ve Vâveylâ. İstanbul: Kevser Yayınları. 2012. <https://www.caferilik.com/pdf/Matemname%20ve%20Vaveyla-www.caferilik.com.pdf>